

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

ד"ר גבריאל אלכסנדר: דבר תורה שבת "שלח"
קהילת "מבקשי דרך", 9 ביוני 2007

שבת שלום,

"אחר שנים רבות שעברו עלי בהגיונות ודמיונות על דבר ארץ אבותינו ותחית עמנו בה, זכיתי עתה סוף סוף לראות בעיני את נושא חלומתי, את ארץ הפלאות ההיא, המושכת אליה רבבות לבבות מכל העמים ומכל המדינות." כך פתח אשר גינצבורג, הוא אחד העם, את מאמרו **אמת מארץ ישראל** אשר פרסם לפני קרוב למאה עשרים שנים **בהמליץ**, בכ"ד סיון תרנ"א, יוני 1891. והמשיך שם אחד העם וסיפר, "כשלושה חדשים עשיתי בארץ. ראיתי את חרבותיה - שארית חייה לשעבר (...) ובכל אשר התהלכתי היתה שאלה אחת נגד עיני תמיד: מה תקותנו פה לאחרית הימים? (...)

"עתה הנה עזבתי את הארץ משאת נפשי, עזבתי בלב נשבר ורוח נכאה. (...)

"רגילים אנו להאמין בחו"ל, כי ארץ ישראל היא עתה כמעט כולה שוממה, מדבר לא זרוע, וכל הרוצה לקנות בה קרקעות יבוא ויקנה כחפץ לבו. אבל באמת אין הדבר כן. (...)

"רגילים אנו להאמין בחו"ל, כי הערבים הם כולם פראי מדבר, עם הדומה לחמור, ואינם רואים ואינם מבינים את הנעשה מסביב להם. אבל שגיאה גדולה היא. (...)

"רגילים אנו להאמין בחו"ל, [כך אחד העם בשנת 1891 אחר שתר ו'ריגל' את הארץ] כי הממשלה הטורקית חלושה היא ופרועה כל-כך, עד שלא תשים לב כלל לכל הנעשה בארץ-ישראל. (...) אבל גם בזה נשגה מאוד."

ומה היתה מסקנתו של ההוגה הלאומי היהודי, אשר כתב עברית וביקש להפיח רוח לאומית גאה בעם היהודי טרם יסודה של התנועה הציונית? אם השאלה המכריעה בקיום היהודי של שלהי המאה ה-19 היא, "לארץ לישראל או לאמריקא", אז התשובה היא, למרבית העם היהודי, אמריקא.

פרשת "שלח" או "שלח-לך" כפי שהיא פעמים מכונה, ממנה קראנו היום, מביאה בפנינו סיפורם של אנשים ביקורתיים אחרים.

חוקרי המקרא מתקשים לפתח השערות על תולדות ספר **במדבר**. לא ברור מתי חובר, על ידי מי ולשם מה. א"ש הרטום טען בערך "במדבר" באנציקלופדיה **המקראית**, שהספר מורכב קטעים קטעים אשר נתמזגו יחד ונערכו עריכה אחר עריכה עד שהגיע הספר לצורתו העכשווית. אליהו אורבך, אשר כתב את ערך, "שמות, ויקרא, במדבר" ב**לכסיקון מקראי** ציין, כי כמעט שליש מספר **במדבר** מכיל סיפורים היסטוריים שהם המשך לסיפורים אשר נכללו

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

בספר **שמות**. לטענתו, בסיפור על המרגלים יש גרעין קדום, אבל חלו בו עיבודים מרובים כל כך עד כי קשה ביותר להכירו. למעשה, לא הצלחתי לאתר בכתביהם של חוקרי מקרא אשר בהם עיינתי מידע על מקור סיפור המרגלים, מהיכן נלקח, מתי ועל ידי מי. אולי, כל השאלות הללו גם לא חשובות. חשובים איכות הטקסט הספרותי-היסטורי כפי שהגיע לידינו והמסרים אשר נכללו בו.

בראייה ראשונה, כל המידע אשר נארג לתוך סיפור המרגלים הגיוני, ראוי ואמין. "וידבר ה' אל משה לאמר: שלח-לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל" (י"ג:1) זאת היא הפעולה הנכונה אשר יש לצפות ממנהיג אשר עומד להוציא את עמו למערכת כיבושים מורכבת. גם "פקודת המבצע" אשר הוטלה על המרגלים נוסחה בתבונה, "וראיתם את הארץ ומה היא, ואת העם הישב עליה. החזק הוא? הרפה? המעט הוא אם רב? ומה הארץ אשר הוא יושב בה? הטובה היא אם רעה? ומה הערים אשר הוא יושב בהנה, הבמחנים, אם במבצרים? (...) וגו' (י"ג:18-20).

אף הדין וחשבון אשר הציגו המרגלים בפני העם ומנהיגיו עם שובם כפי שנשתמר בפרשתינו, נוסח בקפידה, "ויאמרו [המרגלים אל העם]: באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא וזה פריה [עד כאן] החדשות הטובות'. אלא שהיו גם חדשות פחות טובות] אפס, כי עז העם הישב בארץ והערים בצרות גדלת מאד, וגם ילדי הענק ראינו שם. [בשונה מהמיתוס הציוני אשר פיתח את האמרה, 'ארץ ללא עם לעם ללא ארץ' כלל דיווח המרגלים תפרוסת גאוגרפית בעייתית] עמלק יושב בארץ הנגב, והחתי והיבوسی ואמרי יושב בהר, והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן. [על כן כללו המרגלים בסוף דברם את המסקנה] לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו." (י"ג:27-31).

דברים אלה יצרו מפח נפש גדול בלב השומעים. עם עבדים, אשר אחר תלאות קשות יצא ממצרים ונאבק על קיומו במדבר. ילדים, נשים, זקנים וטף, החיים מחסד המן בארץ ציה ומדבר, המון אדם אשר הובל לשם מתוך הבטחה שיגיע לארץ היעודה, הארץ שהאלוהים הבטיח לו. הארץ, אולי, כדברי המיעוט בקרב המרגלים, היא טובה מאד מאד, היא ארץ זבת חלב ודבש (י"ד:7-8), אך היא אינה ריקה אלא יושבים בה עמים רבים אשר כלל אינם מבקשים לוותר על אחיזתם בה. בפניה לעכשיו, מעניין מאוד מי היה מועמד בפני ועדת חקירה אילו דבר כזה היה קורה היום, המרגלים אשר הביאו את "האמת מארץ ישראל", או

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

הנהגת העם, משה, אהרן, יהושע בן-נון וכלב בן-יפונה, אשר טענו, "עלה נעלה וירשנו אתה, כי יכול נוכל לה?" (י"ג:30) על פי אותו קו, אין ספק שגם השיח הציבורי של היום היה טוען בנסיבות דומות, "ולמה ה' מביא אתנו אל הארץ הזאת, לנפל בחרב נשינו וטפנו יהיו לבד; הלוא טוב לנו שוב מצרימה." (י"ד:3)

אמר ישעיהו לייבוביץ בשיחותיו **על פרשת השבוע**, "אם נעיין בדברי השליחים-המרגלים עצמם, כפי שהם נמסרים לנו וכנראה כלשונם, יש לשאול, מה בעצם היה פגום בדבריהם, שהרי לכאורה הם ביצעו שליחותם, ומסרו לשולחיהם את התרשמותם מן הארץ, ואת הערכתם לגבי הסיכויים לכיבוש כפי שהדבר נראה בעיניהם." לייבוביץ התקשה בתשובה, אולי מתוך שהשליך את עצמו לאותן נסיבות ושיער מה הוא היה טוען אילו היה עומד במדבר והמרגלים היו מספרים לו את אשר סיפרו. על כן פטר עצמו בקביעה, "פרשה היסטורית מבעיתה זו לא ניתן למצותה במסגרת עיונו (...). על רגל אחת." אחותו נחמה לייבוביץ, היתה בעלת דעה נחרצת יותר בעניין זה וכתבה בפרושיה על ספר **במדבר**, "לכאורה דיבורם הראשון [של המרגלים] אינו אלא תשובות לשאלות ששאלם משה, [והם מסרו] דין וחשבון אובייקטיבי. ונאמר כאן מה שהיה עליהם לומר [דהיינו, אמת מארץ ישראל]. " אך בפועל כתבה שם נחמה לייבוביץ, מה שעשו המרגלים, כדברי ר' יצחק עראמה בספרו **עקידת יצחק**, "הוציאו עצמם מכלל מרגלים ונכנסו בכלל יועצים, ולזאת חטאו מאד." משה, על פי הנחיות האלהים, לא ביקש חוות דעת על הסוגיה, האם ראוי שהעם יכנס לארץ כנען, האם העם מסוגל לרשת את הארץ? המרגלים נדרשו לתור את הארץ ולהציג את ממצאיהם בפני העם ומנהיגיו. בכך תם תפקידם. בפועל הם מסרו חוות דעת, שלא הייתה מעניינם.

חטא העם, אינו בחשש אשר הפיחו בו דברי המרגלים. ודאי, בנסיבות בהם העם היה נתון, אף התגובה, "ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא", אינה חטא. החטא מצוי במסקנות שאליהם בני ישראל נגרו:

* הסרת האמון מהאלוהים;

* הכמיהה האופיינית לעם עבדים, לחזור לעבדות, לחזור למצרים, לברוח מכל אחריות לאומית.

ארץ וקיום על מגש של כסף ביקש העם, ואלוהים סרב.

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

בשונה מתפיסות דתיות אחרות, אל היהודים אינו כל-יכול הוא פתוח למשא-ומתן. משה מבקש רחמים, אלהים מבקש להשמיד את כל העם, "עד-אנה ינאצני העם הזה, ועד אנה לא יאמינו בי?!". משה מבקש רחמים, האלוהים מבקש להשמיד את העם. הפשרה היא, היוצאים ממצרים, כולל משה, ימותו במדבר, ולא יגיעו לארץ כנען. תפקיד הורשת הארץ יוטל על הדור הבא.

האם היה או לא היה? האם סיפור המרגלים אכן התרחש? האם משה אכן הוציא את בני ישראל ממצרים, הוביל אותם במדבר משך ארבעים שנה? האם המאבקים בעם ובין העם להנהגתו אכן סיכנו את הצלחת המסע? אכן, יש להיזהר ביותר משימוש במקרא, וודאי בספרי התורה, כאמת היסטורית מוחלטת. אבל, שלילת כלל התוקף של טקסטים אלה שהייתה לאופנה רווחת בימינו אלה בקרב חוגים רחבים בארץ וודאי בעולם, אין כוונתה להציג גישה שונה לחקר המקרא, אלא להביא לשלילת זכות הקיום של העם היהודי בארץ ישראל, אולי אף נטילת זכות הקיום של היהודים בכלל.

תוקף וחשיבות סיפור המרגלים מצוי בריאליה ההיסטורית המשוקעת ברבדיו השונים ומעל לכל במסר שלו. דור עבדים מתקשה ליטול על עצמו אחריות לאומית. מנהיג חייב להיאבק על מעמדו ולהיות מודע לאחריות המוטלת עליו, הן כלפי עמו והן כלפי שולחו. חשוב מכל הוא החזון.

אמת היא תמיד מושג יחסי. "הארץ אשר עברנו בה לתור אותה, ארץ אוכלת יושביה היא", אמרו המרגלים ודייקו בדבריהם. אולם, אנשים המבקשים בכנות וללא מורא להשיל מעצמם ערכי עבדים לא ירתעו מכך. ראינו זאת לפני שבוע, בבית אלפא. מי שיסדו את "הקיבוץ בפארק" חיו חיי מרורים, רבים מהם מתו מקדחת, אחרים נהרגו כי התעקשו להחזיק במקום. כן, הם הורישו תושבים קודמים. הארץ, גם לא עמק יזרעאל, לא היתה ריקה. על האדמות שקרן קימת לישראל רכשה בראשית שנות העשרים של המאה העשרים והעמידה לרשות המתישבים שם, ישבו לפני כן אריסים ערביים. זאת האמת, ואין כל טעם והגיון לברוח ממנה. אבל אנו ביקשנו להקים כאן בית לאומי לעם היהודי, אבותינו ואנו הסכמנו לשלם עבור כך בדם, ועלינו גם להיות מודעים לכך שתושבי הארץ אשר קדמו לנו שילמו ומשלמים על כך מחיר גבוה. חברי בית אלפא, נאבקו על קיומם וגם היום דרכם בהחלט לא קלה. אך הם האמינו, כפי שדוד הראה והמחיש לנו במוזיאון שלו, שאף מזבל ניתן ליצור אוצר.

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

קו הגבול בין ביקורת לחטא עובר בתגובה, "ויאמרו איש אל-אחיו, נתנה ראש ונשובה מצרימה." כן, מדינת היהודים היא מדינת ישראל, בהחלט אינה מושלמת. זאת ארץ זבת חלב ודבש, ארץ בה ישבו ויושבים עמים רבים, אנשי מדות. אין ספק, היום לפני ארבעים שנה, אחר הנצחון במלחמת ששת הימים, היה מצב הרוח הלאומי, שונה לחלוטין. אבל, בימינו היה זה למובן מאליו, למעין חובה מחייבת של רבים מאיתנו, שליחות מחנכת, כביכול, להוציא דבת הארץ.

ולא רק זאת, אף נתנת הראש והשיבה "מצרימה" רוכשת לעצמה לגיטימציה, בשם האמת מארץ ישראל. "אנחנו כבר מתים", כך יושב ראש לשעבר של הסוכנות היהודית לארץ ישראל וההסתדרות הציונות העולמית, יושב ראש הכנסת לשעבר, חבר הכנסת לשעבר, אברום בורג. "אנחנו כבר מתים, לא הודיעו לנו, אבל אנחנו מתים [אמר האיש מאוד לא נכבד הזה, אשר בהבל פיו הפר את הדיברה, כבד את אביך ואת אמך, למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך]." (שמות, כ:12) זה לא עובד יותר [אמר שם בורג]. ואתה ממליץ לכל ישראלי להוציא דרכון זר [שאל אותו המראיין]? כל מי שיכול [ענה האיש ללא בושה]. נאמר לפני דורות, הבעיה אינה להוציא את היהודים מהגלות אלא להוציא את הגלות מהיהודים.

כתב אחד העם בפולמוס אשר עורר במאמריו "אמת מארץ ישראל",

"יש שני מיני 'אמת': אמת עיונית ואמת מעשית. וכי אף אם כך היא ה'אמת מארץ

ישראל" כמו שהצעתי אותה, הנה אין זו אלא אמת עיונית, בעוד שבעולם המעשה

אמת אחרת שלטת, אמת של מלחמת הקיום, והאמת הזאת מלמדת, כי גדול כוח

הבטחון להתגבר על מכשולים שונים שמוציאה האמת העיונית."

האמת המעשית תקבע את חיינו כאן. אל לנו להתעלם מהאמת העיונית. אבל, מחובתנו

לזכור, למה אנו כאן, ולשם מה. ואני מאמין, כי בשונה מדור המדבר, מרבית אזרחי מדינת

ישראל דוחים את "השיבה למצרים".

תודה ושבת שלום!